

Ndị Igbo na Nkwálite Asụsụ Igbo

Nke si n'aka

Ndubuisi Ahamefula

Ngalaba Lingwistiks, Igbo na Asụsụ Naijiria ndị ọzọ,
Mahadum Naijiria, Nsuka
ndubuisi.ahamefula@unn.edu.ng, 08060835212

na

Chinwe Nwaudu. Udechukwu

Ngalaba Ọmụmụ Izugbe,
Mahadum Naijiria, Alaka dị n'Enugwu
Ngalaba Lingwistiks, Igbo na Asụsụ Naijiria ndị ọzọ,
Mahadum Naijiria, Nsuka
chinwe.udechukwu@unn.edu.ng

Umịedemede

Nsogbu asụsụ Igbo na-enwe si n'aka ndi Igbo n'onwe ha. Anyị ga-asaa ajuju ọ bụla gbasara ihe mere asụsụ Igbo. Akwukwọ a na-atụle ihe na-ebute ọdịda ma ọ bụ ọnwụ asụsụ Igbo. Ọ na-atulekwa ihe ndi anyi kwesiri ime ka asụsụ Igbo nweta ọnọdu kwesiri ya na Naijiria nakwa na mba ụwa niile n'ihi na ndi Igbo anaghi eti mmanwu a na-akwa aka. Nkụ di na mba na-eghere mba nri. Anyi kwesiri ime asụsụ Igbo anyi a ka ọ buru a kwaa a kwuru. Nke a ga-ebido n' ezinaulo na ogbe ndi Igbo niile, gawa n'uloka, omaahia, ulokwukwo, ulokpe, ulo mbiputa akwukwo, ulo ndi omeiwu, uloru ga nke gunyere ulo mgbasaa ozi di iche iche na uloru gooment di iche iche: O doro anya na anyi kwesiri igba mbo mee ka asụsụ Igbo kwuru chim. Akwukwọ a ga-atulekwa ọnọdu Igbo n'ebe ọ gbasara igwe komputa, ekwentị mkpanaaka na ọwaikuku nntaneti. Nkebi ndi di n'akwukwọ a gunyere ndubata, asụsụ Igbo n'ulo akwukwọ di iche iche, asụsụ Igbo n'ezinaulo ndi Igbo, asụsụ Igbo n'aha

ndi Igbo, asusu Igbo n'edemede, asusu Igbo n'usoro odide Igbo, asusu Igbo na mgbasaa akuko, asusu Igbo n'ekwentị mkpanaaka na nchikota.

Ndubata

Tupu anyi ekwuwe okwu gbasara onodu ndi Igbo nyere asusu Igbo, anyi ga-ebu uzo juo onwe anyi ajuju n'otu n'otu, kedu asusu anyi na-asu n'ezinaulo anyi ya bu nke anyi na nwunye anyi umu anyi ma o bu ndi ikwu na ibe na-asu ya bu nke anyi ji akparita uka. Ajuju ndi ozo bu: Kedu ebe mmasi anyi di mgbe anyi na-atule ihe umu anyi ma o bu ndi ikwu na ibe anyi na ha bi n'ulo metere n'ulo akwukwo ha di iche iche? Mgbe anyi na-ekpe ekere, kedu asusu anyi ji ekpe ya? Kedu asusu anyi ji edere enyi anyi ma o bu nwanne anyi ozi mgbe anyi biara nleta ya buru na ha anoghi ya?

Kedu asusu anyi ji ede ihe n'owa ikuku di ka mgbe anyi na-akparita uka n'o wa facebook ma o bu owa ndi ozo di iche iche. N'iga n'ihu n'ajuju anyi, kedu asusu anyi na-asu ma anyi bia ogbakọ mmuta asusu Igbo ma o bu mgbe anyi na-eme ogbakọ ndi obodo anyi di iche iche? o zo , onye o bua juo onwe ya asusu o ji eche echiche ma o bu nke o ji arọ nro Kedu udi egwu i na-egerewe? Mgbe i na-achọ ibuputa akwukwo di iche iche, kedu asusu na-amasikari gi iji mee nke a? O bu Bekee, Furench ka o bu Igbo? I zachaa ajuju ndi a, zaa ajuju ihe gbasara oche ndi Igbo nyere asusu ha.

Eziokwu di ya bu na asusu Igbo na-anwu anwu. O nanwu n'ike n'ike. Otutu umuaka Igbo anaghi asuzi asusu Igbo. Na mgbe adighi anya, o buru na anyi akwaliteghi Igbo, o nwere ike inwu pii. Di ka o si di ugbo a, otutu na-eche na Igbo anwuola. Onukawa (2011:2) tara ukwa jaa eze ma bekwa akwa ariri banyere onwu asusu Igbo na-achọ inwu ma kwuo si na e mee ngwa ngwa e meghara odachi.

Asusu Igbo n'ulo Akwukwo di iche iche.

Otu a ka o dikwa na nke ndi otaakara. O bughị ubochi

niile ka a na-akūzi asụsụ Igbo ma a na-akūzi Asụsụ Bekee kwa ụbọchị ọ bụladị n'ala Igbo, ala ndị nwe asụsụ a. ọ dighị anya mgbe e bidoro manyewe ụmụ akwụkwọ ndị sekondirị niile n'ala Igbo ka ha mụwa Asụsụ Igbo ma lekwa ya n'ule WASKI. Na mbụ naanị Asụsụ Bekee bụ nke onye ọ bụla ga-emeriri. Otu ihe kwesiri ka e leba ya anya bụ ichọ Asụsụ Bekee n'aka ụmụ akwụkwọ ndị na-achọ ịba mahadum ka ha mụta Asụsụ Igbo. O kweghị nghọta ka Asụsụ Bekee si buru otu ihe a choro n'aka ụmụ akwụkwọ choro ịmụ Igbo. Ihe ozo na-agba anya mmiri banyere agwa anyi bu ndi Igbo na-akpasu asusu anyi bu na a bia n'ulo akwukwo ufodu anaghi ekwe umuaka so Igbo na klaasi ha. Ihe ozo ekweghi nghota bu na anyi enweghi ulo opuru iche maka Asusu na Omenaala Igbo na Mahadum ufodu di n'ala Igbo nke Mahadum Nsuka bu otu n'ime ha n'abughi na e bidoro n'afọ 2011 kpebie na a ga-ehiwe otu na Nsuka. Kedụ ihe ha na-eme kamgbe? Onodu ozo di mwute anyi nyere Igbo bu na a gbaghegi mbọ tinye asusu Igbo n'ime otu ihe omumu ozuru mahadum onu, ya bu General Studies. O di mkpa ka nwa akwukwo o bula batara mahadum o bula di n'ala Igbo nwe ohere puru iche imu Asusu Igbo na Omenaala.

Tupu anyi esi na nkebi akwukwo a puo, o di ihe na-ewute m nke ukwu m choro irutu aka. Na mgbe adighegi anya, ahuru m otu akwukwo akpomoku nke si n'aka ndi Fullbright Scholarship Programme di n'Amerika ndi na-ahu maka mgbanwerita ndi nkuzi n'etiti ndi Naijiria na ndi Amerika. N'akwukwo a, ha nyere ndi nkuzi mahadum niile di na Naijiria ohere oma iga Amerika kuzie asusu Naijiria ma werekwa ohere ahụ mụọ ka e si akūzi asụsụ Bekee. Ma otu ihe di m oke mwute bu na Igbo esoghi n'asusu ndi e deputara ebe ahụ. Naanị asusu di ya bu Awusa na Yoruba. N'Oxford Advanced Learner's Dictionary 7th edition, a kowara Igbo di ka asusu a na-asu na mpaghara owuwa anyanwu Naijiria, kowaa Awusa di ka asusu ndi Awusa no n'Afrika, nke a na-asuzi buru ugbo a na Naijiria na mba Africa ndi ozo di ka asusu mmekorị ta nye otutu ndi

mmadu si mba di icha icha. Ha kwara Yoruba di ka asusu ndi Yoruba bi n'Afrika, nke buzi asusu goomenti hoputara (official language). O di mwute etu e si bulie asusu ndi ozo elu ma budaa asusu Igbo ala site n'udi nkwa e nyere ya ebe a. E wee na-aju, kedu mgbe o bu Naani asusu Yoruba ka ndi goomenti hoputara? Kedu ka nke a si feba ha na nti? E leghi anya, o buru o sitere ka ndi Yoruba si ebili asusu ha elu.

Asusu Igbo na Ezinaulo ndi Igbo.

O di ezigbo mwute na ndi nne na nna anaghi asuru umu ha asusu Igbo ma o bu nabata ka umu ha na-eji asusu Igbo akparita uka n'etiti ibe ha. Ha na-eche na nke a ga-agbaru nghota ha nwere n'Asusu Igbo. Naani ekele Bekee ka umuaka maazi buru ugbo a. Mgbe ufuodu, ihe a na-ahuta bu isuro umuaka Igbo ha ewere Bekee zaghachi gi. Ndi nne na nna na-anoro n'akuku na-asi, "umu m na-anu Igbo ma ha anaghi asu asu"

Asusu Igbo na Aha ndi Igbo

Ihe anyi na-ahu buru ugbo a bu ndi Igbo iji aka ha emebisi ezi aha ha ebe ha na-achọ ka aha ha di ka nke ndi Bekee. Onye na-aza Ikechukwu ga-asi ka a kpowazie ya IK ma o bu Iyke. Otu a ka o dikwa n'otutu aha Igbo ndi ozo di ka e si deputa ha ebe a.

Ezi Aha Igbo	Ngwakorita Aha Igbo na Bekee
Chukwuemeka	Chuks, Emmy, Mekus
Obinna	Obaino,
Akachukwu	Aka God
Chioma	Chayo ma, ChyChy
Chinyere, Chioma	ChyChy
Uchenna	UC, Ucheson
Ndu bu isi	ND
Ngọ zi	NG
Tochukwu	To God
Ucheo ma	Uchefine

Nweke
Izuchukwu

Ekeson
Izu God

Asụsụ Igbo na Edemede

Anyị nwere ọtụtụ ụmụafọ Igbo a na-anụ aha ha n'ihe gbasara edemede, ndị gụnyere Chinua Achebe, Cyprian Ekwensi, Onuora Nzekwu w.d.g. Ha dere akwụkwọ ha n'Asụsụ Bekee. Na mgbe gara aga, ọ dị mgbe echiche anyị bụ na ndị Igbo enweghị ike jiri asụsụ ha deputa akwụkwọ dị iche iche n'okacha mma jiri asụsụ ndị ọcha dị ka Bekee, Furechị na ndị ọzọ deputa akwụkwọ. Bodomo (2011:2), ugurū (2007:103), Agbede (2007) na-ekwu na nke a abughị eziokwu n'ihi na anyị nwere ike jiri asụsụ anyị mee ihe ọ bụla anyị choro. ọ dị mma ikwu ebe a, n'ebe akwụkwọ ndị ahụ ndị be anyị dere na Bekee bụ ọtụtụ ihe dị mkpa nye anyị dị ka ndị isi ojii na ọ ga-adị mkpa itughari ha n'Igbo. Nke a bụ imaaka nye ndị okammuta n'asụsụ Igbo. Ohaegbu (2010:4) na-akpọku ndị okammuta Igbo ka ha leba anya n'ihe gbasara usoro odide a na-ahụta n'edemede Igbo maka inweta otu ụzọ mmadụ niile kwekoritarara e ji ede Igbo.

Asụsụ Igbo na Usoro Odide Igbo

E wezuga ngwakorita nkwurunonụ, n'ebe ọ gbasara odide Igbo, anyị nwere ngwakorita ndị si n'aka ndị Bekee bjara anyị nke ndị anyị enwebeghị ike gbanwe ruo taa. Eze (2011) na-ekwu na ọ bụ mgbe ọ rara ndị Bekee ahụ ide ma ọ bụ ikpoputa ufodu okwu ka ha ji gbanwe ha. Nke kachasi njo buru aha anyị, Igbo, ha gbanwere dewe ya Ibo. Oxford Advanced Learner's Dictionary 7th edition dere 'Ibo' dekwere 'Igbo' na nkowa ha. Ndehie ndị ọzọ bụ ndị a:

Ọka
Enugwu
Owere
Okuzu
Okunano

Awka
Enugu
Owerri
Awkuzu
Awkunawnaw

Amāqbjā

Amawbia

Ōnīcha

Onitsha

Ōgwū

Awgu

Ohaegbu (2010:4) rūtūkwara aka na ndehie ụfọdụ a na-ahụta n'odide Igbo.

Ujatonu kama ide

Ujọatụonụ

Okwor kama ide

Ōkwō

Chimah kama ide

Chima

Uzamaka kama ide

Uzọamaka

Recommendation nke si n'aka Otu Ikwalite Asụsụ na Omenaala. Igbo (OIAOI) sị ka e de ndị a iche iche:

Ōsọ ọsọ (quickly)

Ngwa ngwa (hurriedly)

Mma mma (very well)

Ewu ewu (foolishly)

Ma dekotā ndị a ọnụ:

Ngwongwo (all sorts of things)

Nganga (tiny)

ọsịisọ (quickly)

Asusu Igbo na Mgbasa Akuko

Ō dī oke mwute na e nwere BBC Hausa, BBC Yoruba, VOA Hausa ma ọ dighị nke ndị Igbo chịtara. Ma BBC ma VOA ọ dighị nke anyị nwere. Ejiofọ (2011) na-eme ka anyị ghọta na redio ndị Chaiṇa na nke Fransi nwere mgbasa ozi n'asụsụ Awusa na Yoruba ma ha enweghị n'Igbo. Ōzọ, oge a na-enye asụsụ Igbo n'ụlọ mgbasa ozi n'ala anyị ejuchazighị afọ. Ohere a na-enye Bekee karịrị nke a na-enye Igbo. Ntugharị akūkọ ụwa n'Igbo erijughi afọ n'ihi na ọ bughị ihe niile a guru na Bekee ka a na-aguputa n'Igbo. Ihe ọzọ dī oke mkpa bụ inwe akwūkwo mgbasa ozi (Newspaper) nke ga na-aputakwa mgbe dī ka ndị e dere n'asụsụ Bekee si aputa.

Asụsụ Igbo na Ekwentị Mkpanaka (GSM)

Anyị ga-eweliiri ndị Nokija aka elu, nye ha ekele pụrụ iche maka itinye mkpụrụ edemede Igbo na ekwentị aka ha. Onye gote ekwentị ha, o were aka ya hōrọ Asụsụ Igbo dị ka nke o ga na-eji eziga ozi ederede n'owa telefon. Ndị Starcom bụkwa ndị tinyere okwu Igbo n'ekwentị mkpanaka ha. Ha mere ya ka a na-egere nguputa Baibulụ n'Igbo maka onye choro ya. Otutu ndi ulororụ GSM di ka MTN na-enyekwa onye o bula choro ohere ihoro Igbo di ka Asusụ ya karicha mgbe i na-acho imata ihe ufodu gbasara ekwentị mkpanaka. A bịa n'ebe o gbasara owa ntaneti, anyi na-enye ndi Google ekele ebe ha nwere ike itinye Igbo di ka otu asusụ mmadu nwere ike iji mee nchocha na owa ntaneti ha.

Nchikọta

Ihekwa Asusụ Igbo di oke mkpa. Ihe di mkpa bu ka onye o bula suwa Igbo, ma dewe Igbo. Onye hu nwanne ya, ya juo ya, "I na-asukwa Igbo". N'otu ihe nguputa n'ogbakodi Mahadum Uyo mere na-ekwu si:

Egbula asusụ nna gi. Suwa asusụ nna gi nyere onye o bula no gi n'obi. Mee ka o buru asusụ mbu nye ndi ogbo na-abia n'ihu. I buru di, suwara nwunye gi na umu gi. Inyefe asusụ gi n'aka ogbo ndi na-abia n'ihu o ga-abu asusụ ga-adigide. oku ya si n'aka gi nyuo asusụ gi aburu ihe ga-anwu anwu site n'aka gi. Ekwela ka asusụ Igbo site n'aka gi nwuo. Kama choo ihe i ga-eme ka e wulite asusụ Igbo. Oku iwulite Asusụ Igbo na-agakwara ndi nkuzi, ndi okammuta Igbo, Ndi ulororụ mgbasaa ozi, ndi ulororụ mbiputa akwukwo na ndi goomenti. Anyi na-enye ndi oha ego CBN ozi ekele maka echiche oma ha ide onu ego n'asusụ di iche iche nke gunyere Igbo. Akwukwo ego ndi a gunyere Naira Ise, Naira Iri, Naira Iri Abu na Naira Iri Ise. Ekele na agbamume ga-adiri ndi Igbo Scholars Forum Forum maka mbu ha n'ikwalite odidde Igbo sjte na jonai ha di iche iche. Aka oru ndi Igboanwu, Uwandijigbo, na PILA kwesiri nnomi.

Edensibija

Agbedo, C.U. (2007). Problems of Multilingual Nations: The Nigerian Perspective. Nsukka: ACE Resources Konsults.

Bodomo, A.B.(2011). “On Language and Development in Africa: The Case of Ghana”.From <http://www.ghanaweb.com/GhanaHomePage/features/artikel.php?ID=19656> on 21/03/11.

Ejiọ fọ , P. (2011). “Oche Ndi Igbo Bunyere Asusu Igbo”. A Lead Paper Presented At Oche Ndi Igbo Bunyere Asusu Igbo Conference Organized by the Institute of African Studies, University of Nigeria, Nsukka from May 17 – May 24 ,2011.

Eze, M.A. (2011). “Indigenous Knowledge and Igbo Linguistic Formation: Review of Igbo Writing Systems”. A Paper Presented at Writing in Nigerian Languages Workshop organized by the Institute of Nigerian Languages, University of Nigeria, Aba Campus from 2nd to 5th May.

Fullbright U.S. Government Sponsored Scholarship Programs Handbook (2011). Department of State, United States of America.

Ohaegbu, A. U. (2010). “Language and Issues in Igbo Language Development”. A keynote Address delivered at the 5th Annual Conference of Igbo Studies Association (ISA), 12th – 15th October, 2010.

Onukawa, M.C. (2011). “Writing in the Igbo Language: Standards and Trends”. A Paper Presented at Writing in Nigerian Languages Workshop organized by the Institute of Nigerian Languages, University of Nigeria, Aba Campus from 2nd to 5th May.

Society for the Promotion of Igbo Language and Culture (n.d.). Recommendations of the Igbo Standardization Committee of the Society for the Promotion of Igbo

Language and Culture.(SPILC).

Uguru, J.O (2007). “Scientific Study of Language for
National Development”. In Anasiudu, B.N. et al. (eds.)
Language and Literature in Developing Countries.
Pp103-113. Onitsha: Africana- First Publishers Ltd.